

Obsah

Predhovor (V. Krčméry)	13
1 Úvod (J. Haľko)	17
2 Protinádorové antibiotiká a chemoterapeutiká (J. Haľko)	20
2.1 Prognóza vývoja svetového trhu farmaceutických produktov do roku 2000 podľa hlavných terapeutických skupín	25
3 História protinádorovej terapie antibiotikami a chemoterapeutikami (J. Haľko)	27
4 Klasifikácia látok účinných proti maligným nádorom (J. Haľko)	34
PROTINÁDOROVÉ LÁTKY PRÍRODNÉHO PÔVODU	
5 Protinádorové antibiotiká (J. Haľko)	39
5.1 Protinádorové antibiotiká antracyklínového radu	40
5.1.1 Daunorubicín	43
5.1.2 Doxorubicín	44
5.1.3 4'-epidoxorubicínhydrochlorid	47
5.1.4 4-demetoxydaunorubicín	48
5.1.5 Mitoxantrón	49
5.1.6 Karminomycín	51
6 Iné antibiotiká s protinádorovým účinkom (J. Haľko)	56
6.1 Aktinomycín D	57
6.2 Bleomycín a peplomycín	58
6.2.1 Bleomycín	58
6.2.2 Peplomycín	61
6.3 Mitomycín C	63
6.4 Bruneomycín, rufochromomycín, streptonigrín	65
6.5 Olivomycín, chromomycín A 3, mitramycín	67

7	Alkaloidy (J. Haľko)	73
7.1	Vinkristín	75
7.2	Vinblastín	77
7.3	Vindezín	79
8	Deriváty podofylotoxínu	82
8.1	Tenipozid	83
8.2	Etopozid	84
9	Enzýmy (J. Haľko)	91
9.1	L-asparagináza	91
10	Hormóny a antihormóny (J. Haľko)	95
10.1	Estrogény	97
10.1.1	Estradiol	98
10.1.2	Etinylestradiol	99
10.1.3	Dietylstilbestrol	100
10.2	Antiestrogény	100
10.2.1	Nafoxydín	101
10.2.2	Tamoxifén	102
10.3	Androgény	102
10.3.1	Testosterónpropionát	103
10.3.2	Testosterón	104
10.3.3	Fluoroxymesterón	105
10.4	Antiandrogény	105
10.4.1	Cyprosterónacetát	106
10.5	Inhibítory aromatáz — aminoglutetimid	106
10.5.1	Aminoglutetimid	106
10.6	Gestagény	111
10.6.1	Hydroxyprogesterónkaproát	112
10.6.2	Progesterón	112
10.6.3	Medroxyprogesterónacetát	114
10.6.4	Megestrolacetát	114
10.7	Kortikosteroidy	115
10.7.1	Prednizón	116
10.7.2	Kortizón	117

PROTINÁDOROVÉ LÁTKY SYNTETICKÉHO PÔVODU 121

11	Alkylačné látky (J. Haľko)	123
11.1	Trichlormetin	124
11.2	Cyklofosfamid	126

11.3	Ifosfamid	129
11.4	Melfalán	131
11.5	Chlorambucil	134
11.6	Busulfán	136
11.7	Tiotepa	139
11.8	Dakarbazín — DTIC	140
11.9	Hexametylmelamín	142
12	Antimetaboly (J. Haľko)	144
12.1	Metotrexát	145
12.2	6-merkaptopurín	149
12.3	6-tioguanín	151
12.4	5-azacytidín	154
12.5	5-fluóruuracil	155
12.6	Ftorafur	159
12.7	Cytozínarabinozid	161
12.8	Hydroxyurea	163
12.9	Dibrómmanitol	164
12.10	Dibrómdulcitol	165
13	Deriváty nitróourey (J. Haľko)	171
13.1	Carmustin	183
13.2	Lomustin	185
13.3	Semustin	187
13.4	Streptozotocín	189
13.5	Komerčné menej dostupné preparáty derivátov nitróourey	191
13.6	Registrované prípravky v ĆSSR zo skupiny derivátov nitróourey	192
14	Deriváty platiny (J. Haľko)	196
14.1	<i>Cis</i> -diaminodichloroplatinum — CDDP	197
14.2	Stručná preklinická charakteristika potencionálnych platinových cyto- statík 2. generácie	198
14.2.1	Stručná charakteristika vybraných platinových cytostatík CHIP	199
14.2.2	Pt-CBDCA	200
14.2.3	Komplexy 1,2-diaminocyklohexánu	200
14.2.4	PHM	201
14.2.5	DACH-TMA	201
14.2.6	SHP	202
14.2.7	DACH-Pt-citráto a PHIC-DACH-Pt-izocitráto	203
14.2.8	Oxoplatina	203
14.2.9	TNO-6	204
14.2.10	DACH-monochlór (D-glukuronáto)-platnatý komplex	204

15	Iné látky s protinádorovým účinkom (J. Haľko)	207
15.1	Prokarbazín	207
15.2	Elipticín	209
15.3	Neokarcinostatín	209
16	Princípy racionálneho používania protinádorových látok (J. Haľko)	212
16.1	Farmakokinetické interakcie najčastejšie používaných protinádorových liekov	213
16.2	Farmakokinetické vlastnosti cytostatík	214
16.3	Skratky najčastejšie používaných kombinácií cytostatík v polychemoterapii malígnych nádorov	216
17	Rezistencia nádorových buniek na protinádorové antibiotiká a chemoterapeutiká (J. Haľko)	220
18	Tendencie vývoja nových protinádorových antibiotík a ich derivátov (V. Krčméry)	224
19	Memorandum WHO: Základné chemoterapeutiká na chemoterapiu nádorov (V. Krčméry)	234
19.1	Všeobecné princípy terapie nádorového ochorenia	234
19.2	Zoznam základných chemoterapeutík	237
19.3	Kategórie nádorov	238
20	Perspektívy biologickej terapie a imunoterapie nádorov (V. Krčméry)	241
21	Protinádorové látky z morských živočíchov a z alkaloidov	247
21.1	Novšie alkaloidy s protinádorovým účinkom	252
22	Novšie protivírusové chemoterapeutiká a imunomodulátory (V. Krčméry)	259
22.1	Chemoterapeutiká proti vírusom herpes simplex (HSV), varicella zoster (VZV), cytomegalovírusu (CMV) a vírusu Epstein—Barr (EBV)	261
22.1.1	Chemoterapeutiká proti rhinovírusom	265
22.2	Protivírusové chemoterapeutiká použiteľné pri AIDS	267
22.2.1	Replikatívny cyklus HIV ako cieľové miesto účinku špecifických chemoterapeutík proti HIV	267
22.2.2	Sulfátované polysacharidy ako potenciálne chemoterapeutiká proti AIDS	274
22.3	Interferóny (IFN) v liečbe vírusových infekcií	277
23	Protibakteriálne antibiotiká a chemoterapeutiká (V. Krčméry)	282
23.1	Úvod	282
23.2	Základné pojmy používané v protibakteriálnej terapii	285
23.3	Rozdelenie a klasifikácia najvýznamnejších antibiotík a chemoterapeutík	286

23.3.1	β -laktámové antibiotiká	297
23.3.1.1	Klasifikácia β -laktámových antibiotík	299
23.3.2	Aminoglykozidové a aminocyklitolové antibiotiká	302
24	Penámy — penicilíny (V. Krčméry)	309
24.1	Úvod	309
24.2	Základné (klasické) penicilíny	312
24.3	Penicilíny odolné proti stafylokokovej β -laktamáze	315
24.4	Širokospektrové penicilíny	317
24.4.1	Aminopenicilíny	317
24.4.2	Karboxypenicilíny	320
24.4.3	Acylureidopenicilíny	322
24.4.4	Penicilíny stabilné na β -laktamázy enterobakteriaceí	326
24.4.5	Amidínopenicilíny	330
24.5	Hodnotenie súčasného postavenia penicilínov	331
25	Cefémy. Cefalosporíny a cefamycíny (V. Krčméry)	335
25.1	Úvod	335
25.2	Základné cefalosporíny	342
25.3	Cefalosporíny 1. generácie	344
25.3.1	Parenterálne používané cefalosporíny	344
25.3.2	Perorálne používané cefalosporíny	345
25.4	Cefalosporíny 2. generácie	350
25.4.1	Metoxyiminocefalosporíny	350
25.4.2	Tiatetrazolové cefalosporíny	354
25.5	Cefalosporíny 3. generácie	360
25.5.1	Cefamycíny 3. generácie	360
25.5.2	7-aminotiazolylmetoxyiminocefalosporíny	363
26	Biochemické štúdie molekúl cefalosporínových antibiotík (V. Krčméry)	371
26.1	Štruktúrne štúdie 7-metoxyiminoaminotiazolových cefalosporínov 3. generácie	371
26.2	Štruktúra acylujúceho bočného reťazca pripojeného k aminoskupine, nadviazanej na C 7 v cefotaxíme	376
26.3	Vzájomné premeny β -laktámov. Biosyntéza a molekulové vlastnosti cefalosporínov	380
26.3.1	Metódy syntetickej prípravy aminotiazolylcefalosporínov	388
26.4	Súhrn poznatkov o štruktúre penicilínov a cefalosporínov	391
26.4.1	Substitúcie na molekule cefalosporínov 3. generácie	394
26.4.2	Metoxyiminosubstituent s aminotiazolom	397
26.5	Zlepšené molekuly varianty cefalosporínov 3. generácie — 7-aminotiazolylmetoxyiminocefalosporínov	398

26.6	Cefalosporíny 4. generácie. Ďalší vývoj štruktúry 7-aminotiazolyloxyiminocefalosporínov.	402
26.7	Hodnotenie cefalosporínových antibiotík	404
27	Nové, netradičné β -laktámy (V. Krčméry)	408
27.1	Monobaktámy	408
27.1.1	Molekulové vlastnosti monobaktámov. Prirodzené a syntetické monobaktámy	408
27.1.2	Väzba monobaktámov na PBP	417
27.1.3	Vzájomné vzťahy monobaktámov a β -laktamázy (<i>bla</i>)	421
27.2	Penémy a karbapenémy	425
27.2.1	Tienamycín a formimidoyltienamycín	425
27.3	Inhibitory β -laktamáz	431
27.3.1	Klavulanát, sulbaktám, halopenicilány	431
28	Mechanizmy účinku β -laktámových antibiotík a mechanizmus rezistencie (V. Krčméry)	435
28.1	Proteíny viažúce penicilín (PBP)	435
28.2	Mechanizmy rezistencie na β -laktámové antibiotiká. β -laktamázy, ich deštruktívny účinok a klasifikácia	437
28.2.1	Klasifikácia β -laktamáz	439
28.3	Mechanizmy deštruktívneho pôsobenia β -laktamáz na penicilíny a cefalosporíny	445
28.4	Nehydrolytické mechanizmy rezistencie na β -laktámové antibiotiká. Vyčytávanie β -laktámov	450
29	Aminoglykozidové a aminocyklitolové (aminosacharidové) antibiotiká (V. Krčméry)	455
29.1	Štruktúra aminoglykozidových antibiotík	455
29.2	Mechanizmy účinku aminoglykozidových antibiotík	460
29.3	Vzťahy medzi štruktúrou aminoglykozidov a ich antibakteriálnym účinkom	464
29.3.1	Prehľad vzťahu štruktúry aminoglykozidových antibiotík a ich antibiotickej aktivity	468
29.4	Prenosná rezistencia na aminoglykozidy. Enzýmy baktérií inaktivujúce aminoglykozidové antibiotiká	469
29.5	Regulárne a alternatívne enzýmové inaktívácie aminoglykozidov	474
29.5.1	Butyrozín, amikacín a netilmycín	475
29.6	Identifikácia enzýmov inaktivujúcich aminoglykozidy na základe citlivosti baktérií na špecifické molekulové formy týchto antibiotík	478
30	Antibiotiká syntetizované z acetátových alebo propionátových prekursorov (V. Krčméry)	484

30.1	Makrolidové antibiotiká	485
30.2	Linkozamínové antibiotiká	494
30.3	Tetracyklínové antibiotiká	497
30.3.1	Chemická štruktúra, mechanizmy účinku a mechanizmy rezistencie tetracyklínov	498
30.3.2	Molekulové osobitosti štruktúry jednotlivých tetracyklínových antibiotík používaných v klinickej praxi	500
30.4	Chloramfenikol	502
31	Antibiotiká so špecifickým a relatívne obmedzeným použitím (V. Krčméry)	507
31.1	Vankomycín (<i>obr. 31.1</i>)	507
31.2	Fosfomycín	509
31.3	Kyselina fuzidová (fuzidín)	510
31.4	Rifampicíny	511
32	Základné klinicky používané chemoterapeutiká (V. Krčméry)	514
32.1	Sulfonamidy	514
32.1.1	Sulfonamidy s normálnym polčasom vylučovania (2 až 4 h)	518
32.1.2	Sulfonamidy so stredným polčasom vylučovania (10 až 16 h)	518
32.1.3	Sulfonamidy s predĺženým polčasom vylučovania (24 až 48 h)	518
32.1.4	Sulfonamidy s veľmi dlhým polčasom vylučovania (až 60 h)	519
32.2	Trimetoprim, jeho deriváty a jeho kombinácie so sulfonamidmi (kortimoxazol)	520
32.3	Inhibítory gyrázy DNA — nové chinolónové chemoterapeutiká	521
32.3.1	Chemické štruktúry inhibítorov gyrázy DNA	521
32.3.2	Vývoj a porovnanie štruktúr inhibítorov gyrázy DNA	526
32.3.3	Nové chinolóny — skupina norfloxacinu	528
32.3.4	Mechanizmus antibakteriálneho pôsobenia a rezistencie	531
32.3.5	Možnosti liečebného použitia 4-chinolónov	534
33	Prehľad protiparazitárnych chemoterapeutík (V. Krčméry ml.)	543
33.1	Antiprotozoárne chemoterapeutiká	543
33.1.1	Deriváty pyridínu	543
33.1.1.1	Deriváty benzpyridínu (chinolínu)	543
33.1.1.2	Deriváty aminochinolínov (chlorochinu)	547
33.1.1.3	Benzoderiváty chinolínu	549
33.1.1.4	Chinín	550
33.1.1.5	Dichinolíny	550
33.1.2	Deriváty acyklických a aromatických aminov	551
33.1.3	Deriváty furazolu a tiazolu	553
33.1.3.1	Deriváty furalu a furazolu	553
33.1.3.2	Deriváty tiazolu	553

33.1.4	Deriváty pyrimidínu	554
33.1.5	Deriváty imidazolu (nitroimidazolu)	555
33.1.5.1	Nitroimidazoly 1. generácie	555
33.1.5.2	Nitroimidazoly 2. generácie	557
33.1.5.3	Nitroimidazoly 3. generácie	558
33.1.6	Antiprotozoárne pôsobiace antibiotiká a sulfonamidy	558
33.1.6.1	Antiprotozoárne pôsobiace antibiotiká	558
33.1.6.2	Antiprotozoárne pôsobiace sulfonamidy	559
33.1.7	Organické zlúčeniny antimónu a arzénu	560
33.1.7.1	Organické zlúčeniny arzénu	562
33.2	Antihelmintiká	563
33.2.1	Deriváty fenolu	563
33.2.2	Deriváty benzimidazolu	566
33.2.2.1	Benzimidazoly 1. generácie	566
33.2.2.2	Benzimidazoly 2. generácie	567
33.2.3	Deriváty pyrazínu	567
33.3	Antiektoparazitiká	569
Register	. . . . .	571

